

УДК 910; 911; 193

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.86>

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.87>

Висвітлено актуальні питання теорії та практики природничої географії, суспільної географії й картографії.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР	Запотоцький Сергій, д-р геогр. наук, проф. (Україна)
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Беднар Павло, канд. геогр. наук (Чехія); Герасименко Наталія, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Даценко Людмила, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Карачоні Давід, канд. геогр. наук (Австралія); Короба Наталія, канд. геогр. наук (відп. ред.) (Україна); Мадленак Тібор, канд. природн. наук, доц. (Словаччина); Мезенцев Костянтин, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Ободовський Олександр, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Рейман Март, канд. геогр. наук (Естонія); Савчук Іван, канд. геогр. наук (Україна); Самойленко Віктор, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Сарменто Жоао, канд. геогр. наук, доц. (Португалія); Смекалова Ленка, канд. геогр. наук (Чехія); Сніжко Сергій, д-р геогр. наук, проф. (Україна); Суван-ашарія Чіннаасак, доц. (Тайланд); Шевченко Ольга, д-р геогр. наук, доц. (заст. гол. ред.) (Україна)
Адреса редколегії	географічний факультет просп. Академіка Глушкова, 2а, м. Київ, 03022 ☎ (38044) 521 32 70 e-mail: geovisnyk.knu@gmail.com web: http://visnyk-geo.univ.kiev.ua
Затверджено	вченою радою географічного факультету 30.06.23 (протокол № 13)
Зареєстровано	Міністерством юстиції України Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 23967-13807 ПР від 11.05.19
Атестовано	Міністерством освіти і науки України (категорія Б) Наказ № 409 від 17.03.20
Індексування	Cross-Ref Database, Index Copernicus International, Google Scholar
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет" Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	ВПЦ "Київський університет" б-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpс@knu.ua

BULLETIN

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ISSN 1728-2721 (Print), ISSN 2521-1935 (Online)

GEOGRAPHY

1/2(86/87)/2023

Foundation year 1958 roky

UDC 910; 911; 193

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.86>

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.87>

In this bulletin the actual problems of theory and practice of natural geography, public geography and cartography are lighted up.

For scientists, professors, PhD students and students.

RESPONSIBLE EDITOR	Zapototskyi Serhiy, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine)
EDITORIAL BOARD	Bednar Pavel, PhD (Geogr.) (Czech Republic); Gerasimenko Natalia, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Datsenko Liudmyla, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Karacsonyi David, PhD (Geogr.) (Australia); Koroma Nataliia, PhD (Geogr.) (executive editor) (Ukraine); Madleňák Tibor, PhD (natural) (Slovakia); Mezentsev Kostyantyn, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Obodovskiy Oleksandr, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Reimann Mart, PhD (Geogr.) (Estonia); Savchuk Ivan, PhD (Geogr.) (Ukraine); Samoilenko Victor, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Sarmiento João, PhD (Geogr.), Assoc. Prof. (Portugal); Smekalova Lenka, PhD (Geogr.) (Czech Republic); Snizhko Serhii, DSc (Geogr.), Prof. (Ukraine); Suwan-achariya Chinnasak, Assoc. Prof. (Thailand); Shevchenko Olga, DSc (Geogr.), Assoc. Prof. (chief editor) (Ukraine)
Address	the Faculty of Geography 2, Glushkov ave., Kyiv, 03022 ☎ (38044) 521 32 70 e-mail: geovisnyk.knu@gmail.com web: http://visnyk-geo.univ.kiev.ua
Approved by	the Academic Council of the Faculty of Geography 30.06.23 (protocol № 13)
Registered by	the Ministry of Justice of Ukraine Certificate of state registration KB № 23967-13807 ПП dated 11.05.19
Certified by	the Ministry of Education and Science of Ukraine (category B) Order № 409 dated 17.03.20
Indexing	Cross-Ref Database, Index Copernicus International, Google Scholar
Founder, publishing and printing centre	Taras Shevchenko National University of Kyiv Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University" Certificate of entry into the State Register ДК № 1103 dated 31.10.02
Address of centre	PPC "Kyiv University" 14, Taras Shevchenka blvd., Kyiv, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpc@knu.ua

ЗМІСТ

ВИПУСК 1(86)

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

СНІЖКО Сергій, ЗАПОТОЦЬКИЙ Сергій, ШЕВЧЕНКО Ольга, ОЛЕКСІЄНКО Інна, ДІДОВЕЦЬ Юлій, БРОНСТЕРТ Аксель Вплив руйнування Каховського водосховища на водні ресурси півдня України [укр.].....	7
--	---

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ХРЕБТИЦЕВА Ольга, ГНАТЮК Олексій Регенерація малого монофункціонального міста (на прикладі міста Жовті води) [англ.].....	17
ЗАПОТОЦЬКА Вікторія, ГОЛУБ Юлія Історико-географічні засади трансформацій планувальної структури міста Чернігова [англ.].....	26

III. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

СМИРНОВ Ігор, ЛЮБИЦЕВА Ольга Козацьке бароко в сакральній архітектурі Києво-Подолу: геотуристичний потенціал [укр.].....	33
КОЛЛЕГАСВ Михайло Ресурсні аспекти розвитку спортивного туризму в Україні у післявоєнний період [укр.].....	42

CONTENTS

ISSUE 1(86)

I. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL INVESTIGATION

SNIZHKO Sergiy, ZAPOTOTSKYI Sergii, SHEVCHENKO Olga, OLEXIENKO Inna, DIDOVETS Iulii, BRONSTERT Axel Impact of the destruction of the Kakhovka reservoir on the water resources of Southern Ukraine [ukr.].....	7
---	---

II. SOCIO-GEOGRAPHIC INVESTIGATION

KHREBTISHCHEVA Olha, GNATIUK Oleksiy Regeneration of a small monofunctional city (a case of Zhovti Vody) [engl.].....	17
ZAPOTOTSKA Victoria, HOLUB Yulia historical and geographical basis of transformations of the planning structure of Chernihiv [engl.].....	26

III. GEOGRAPHY OF RECREATION AND TOURISM

SMYRNOV Ihor, LUBITSEVA Olha Cossack baroque in the sacred architecture of Kyiv's Podil: geotourist potential [ukr.].....	33
KOLLEHAIEV Mykhailo Resource aspects of sports tourism development in Ukraine in the post-war period [ukr.].....	42

UDC 371.132:796.5
DOI: 10.17721/1728-2721.2023.86.5

Михайло КОЛЛЕГАЄВ, канд. пед. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0003-2423-9537
e-mail: kollegaev@khnnra.edu.ua

Хортицька Національна навчально-реабілітаційна академія, Запоріжжя, Україна

РЕСУРСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Досліджено перспективи розвитку спортивного туризму шляхом заміщення ресурсів тимчасово недоступних для подорожей територій іншими регіонами України в післявоєнний період. Проаналізовано наслідки та проблеми для розвитку похідного туризму в Україні, пов'язані з анексією Криму 2014 р. і повномасштабним вторгненням РФ 2022 р. Установлено, що після 2014 р. спортивно-туристський потенціал гірського Криму був поступово заміщений ресурсами Карпат, Поділля, Полісся й Буковини, а також трекінговими маршрутами Південно-Західної Туреччини. Установлено, що в результаті повномасштабного вторгнення РФ були тимчасово втрачені або стали недоступні значні території (загалом до 40 %), які мають важливі ресурси для розвитку спортивного похідного туризму в Україні. При цьому близько 174 тис. квадратних кілометрів є потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами, що становить 30 % території країни. Вивчено перспективи заміщення спортивно-туристських ресурсів тимчасово недоступних територій іншими регіонами України в повосний період. Дослідження наслідків повномасштабного вторгнення РФ 2022 р. на розвиток спортивного туризму засвідчили, що в Україні туристична діяльність і походи не заборонені, а обмеження й заборони на місцях визначаються постановами Військової та місцевої адміністрації. Загалом для проведення походів залишилася доступна Західна Україна й окремі райони Центральної. Установлено, що більша частина похідної діяльності у 2022–2023 рр. сконцентрувалася в Карпатах, крім прикордонних районів. Проаналізовано порівняльний спортивно-туристський потенціал усієї України, довготривало непридатні для походів регіони, а саме анексованого Криму, забруднених мінами та вибухонебезпечними предметами території Південної, Східної й Північної України, а також решти регіонів Західної й частково Центральної України, що залишилися доступними для походів у військовий період. Визначено, що забруднені регіони мають ресурсну цінність місцевого значення для походів низьких категорій складності. При цьому доступні для походів регіони мають спортивно-туристський потенціал, який можна порівняти з потенціалом цілісної України. Тому найближчим десятиліттям після Перемоги у війні вони зможуть успішно замінити спортивно-туристські ресурси замінованих і забруднених територій.

Ключові слова: спортивні походи, категорії складності, спортивно-туристський потенціал території, забруднення вибухонебезпечними предметами.

Вступ

Україна має сприятливий ресурсний потенціал для розвитку активних видів туризму, у тому числі й спортивних туристичних походів. Однак агресивна політика РФ двічі за останні роки призводила до тимчасових утрат території. 2014 р. анексія Кримського півострова з боку РФ призвела до втрати найпопулярнішого та найбагатшого на туристичні ресурси регіону нашої країни.

Повномасштабна військова агресія РФ 24 лютого 2022 р. призвела до окупації нових територій і забруднення значної частини України вибухонебезпечними предметами.

Війна значною мірою призупинила внутрішню туристичну діяльність, у тому числі похідний туризм. Понад рік війни близько 30–40 % України виявилися потенційно недоступними для походів через тимчасову окупацію, бойові дії, мінування, обстріли й бомбардування.

За даними ДСНС на 13.04.2023 р., 174 тис. квадратних кілометрів є потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами. Міністр оборони Олексій Резніков 11 квітня заявив, що для повного розмінування території України потрібно до 30 років і ще близько п'яти тисяч фахівців (Izvoschchikova, 2023).

Таким чином, після відновлення територіальної цілісності внаслідок Перемоги України у війні значна частина ресурсного потенціалу країни виявиться на довгий час недоступною для похідного туризму.

Розвідки, присвячені наслідкам анексії Криму 2014 р., для розвитку спортивного похідного туризму показали можливість повноцінного заміщення ресурсів гірського Криму з усіх видів туризму й можливості перерозподілу потоків похідного туризму до Карпатського регіону та районів Західної України (Kollegaiev, 2015). При цьому традиційно масові походи по Криму будуть частково заміщені популярними трекінговими маршрутами в Південно-Західній Туреччині (Kollegaiev, 2015). Наголошу-

валося, що побічним ефектом анексії Криму стало значне зниження походів найвищої категорії складності. Причина цього – відмова значної частини досвідчених українських туристів від походів територією РФ після 2014 р., де є основний ресурсний потенціал походів вищих категорій складності (Pysareva, Hryhorenko, 2021).

Дослідження 2022–2023 рр. спрямовані на вивчення наслідків повномасштабної військової агресії РФ як для міжнародного туризму в цілому, так і для внутрішнього туризму в Україні. У 2022 р. прогноз Всесвітньої туристичної організації давав зниження доходів від туризму на 14 млрд дол. унаслідок безпеки та зниження ефективності логістичних маршрутів із суміжними країнами. Наприклад, кількість рейсів у Молдові впала на 69 %, у Словенії – на 42 %, Латвії – на 38 %, а у Фінляндії – на 36 % (Artyukh, 2022). За даними KSE Institute до кінця літа 2022 р. через бойові дії в Україні було пошкоджено або зруйновано 1153 культурних, спортивних і туристичних об'єктів на 2 млрд дол. (Korzh, 2022), а прями збитки української інфраструктури досягли 114 млрд дол. (Gordiychuk, 2022).

При цьому, Державне агентство розвитку туризму показало в першому кварталі 2023 р. збільшення податкових надходжень від туризму в 10-ти регіонах України щодо 2022 р. Найбільший приріст зафіксовано в Чернівецькій області – 98 %, Рівненській (17 %), Львівській (16 %), Житомирській (16 %) і Закарпатській (15 %) областях (Bendykov, 2023). Спостерігали збільшення кількості самодіяльних і комерційних походів у Карпатському регіоні як у 2022 (Kollegaiev, 2022), так і у 2023 р. (Vilchynskiy, 2023). Аналіз доступності територій України для похідного туризму під час війни показав наявність доступного ресурсного потенціалу в Карпатському регіоні та Західній Україні. Крім того, для байдаркових походів залишилися доступними окремі ділянки малих рік Центральної України (Kollegaiev, 2022).

© Коллегаєв Михайло, 2023

Щодо розвитку внутрішнього туризму після закінчення війни, то Надія Макаренко (засновниця туристичних проектів Travel Ukraine & Travel Designer) прогнозує зростання попиту на рекреаційний туризм, зокрема на анімаційні й релакс-тури, а також активний відпочинок на природі (Макаренко, 2022). Досі не було проведено розвідок, спрямованих на вивчення перспектив розвитку спортивного похідного туризму в Україні в післявоєнний період. Тому наше дослідження є актуальним.

Мета дослідження – вивчення перспектив розвитку спортивного туризму шляхом заміщення ресурсів, що тимчасово недоступні для подорожей територій іншими регіонами України в післявоєнний період.

Методологія дослідження базується на зборі й аналізі інформації про сучасний стан доступних для подорожей ресурсів похідного туризму в Україні, динаміку забруднення територій вибухонебезпечними предметами, вплив військової агресії Росії на розвиток похідного туризму на етапах у 2014–2022 рр. і з 24 лютого 2022 р., а також можливості заміщення традиційних похідних турпотоків ресурсами, що збереглися, на основі відкритих вітчизняних і зарубіжних джерел.

Результати

Особливістю спортивних (категорійних) походів, на відміну від інших активних подорожей похідного типу, є проходження запланованого маршруту, насиченого природними перешкодами, параметри якого визначаються класифікаційними вимогами для походів 1–6 категорій складності. Поряд із загальними параметрами, пов'язаними з протяжністю та тривалістю походу, ключовими критеріями, що визначають його категорію складності, є набір, загальна кількість і технічні характеристики перешкод на маршруті, характерних для конкретного виду спортивного туризму. У свою чергу, наявність і параметри природних похідних перешкод формуються цілим комплексом ландшафтних, кліматичних, геологічних, рельєфних та рельєфних особливостей району подорожі, а також ступенем його антропогенної освоєності. Кожен вид спортивного туризму має свій набір природних перешкод, характерний для цього виду.

Отже, для кожного виду спортивного туризму різні території мають різні можливості для проведення категорійних спортивних походів. Максимально можлива категорія складності спортивного походу, різноманітність і насиченість природними перешкодами, розчленованість рельєфу, масштаби та ступінь антропогенного впливу визначають спортивно-туристський потенціал території. Найбільший спортивно-туристський потенціал в Україні мають два регіони: Карпати й Гірський Крим. Так само значний потенціал, завдяки своїм ландшафтним особливостям, мають Поділля та Прикарпаття. Потенціал інших регіонів України загалом невисокий, визначається зазвичай походами 1–2 категорії складності й зазвичай більшою мірою затребуваний місцевими туристами.

Для аналізу й оцінювання доступного ресурсного потенціалу розвитку спортивного похідного туризму в Україні після закінчення війни необхідно виділити два головних чинника: *тимчасову втрату* одного з найбагатших і найпривабливіших ресурсів похідного туризму – *гірського Криму*, унаслідок його анексії у 2014 р., та чинник *довготривалої непридатності для походів величезних територій*, забруднених вибухонебезпечними предметами через повномасштабну військову агресію РФ 2022 р.

Проведені нами раніше дослідження перспектив заміщення туристично-спортивного потенціалу Кримського

півострова внаслідок анексії 2014 р. за рахунок інших регіонів континентальної України показали таке:

- практично в усіх напрямках розвитку похідних видів туризму континентальна Україна має необхідні ресурси заміщення. Крім того, на такі види, як лижний, водний, гірський і вітрильний туризм, утрата ресурсів Криму практично не позначиться;

- заміщення сегменту традиційних масових заходів, насамперед дитячо-юнацького туризму в період міжсезоння (листопад – травень) можливе лише в обмеженому обсязі, унаслідок унікальної сприятливості природно-кліматичних умов гірського Криму, які не мають інші райони України в період міжсезоння;

- перерозподіл туристських потоків сприятиме підвищенню популярності в туристів, які ходять у походи, таких раніше недооцінених районів Центральної та Західної України, як Поділля, Полісся та Буковина (Kollehaiev, 2015).

Відсутність повноцінної альтернативи сприятливим умовам кримського міжсезоння призвела до того, що вже 2015 р. ми спостерігали часткове заміщення традиційних травневих кримських походів популярними трекінговими маршрутами Південної Туреччини. У квітні – травні 2015 р. ми спостерігали в районі Лікійської стежки тотальне кількісне домінування українських комерційних і самодіяльних туристичних груп над усіма разом узятими представниками інших країн.

Одна із причин цього явища – повне, навіть надмірне заміщення кліматичних і ландшафтних ресурсів Гірського Криму й Чорноморського узбережжя в період туристського міжсезоння теплішими горами Південної Туреччини та Середземноморським узбережжям. Друга причина – відносна транспортна й тимчасова доступність на тлі помірної вартості авіаперельотів у той період (Kollehaiev, 2017).

Нами було показано, що надалі, з приходом закордонних лоукостерів і значного здешевлення міжнародних авіаперельотів, а також отримання безвізу для Шенгенської зони, сегмент традиційних травневих кримських походів, як і походів територією РФ, значною мірою перерозподілився на логістично й фінансово доступні зарубіжні країни (Kollehaiev, 2017). Однак цей фактор перестане працювати після закінчення війни через загальносвітову тенденцію подорожчання авіаквитків на фоні зниження рівня життя українців. Авіап перевезення системно дорожчатиимуть у зв'язку з реалізацією глобальної програми зниження викидів парникових газів у контексті клімато-зберігаючого сталого відновлення туристичного сектора (UNWTO, 2020), оскільки на транспортні перевезення припадає від 49 до 75 % усіх обсягів викидів парникових газів, що утворюються у промисловості (Novyny OON, 2022). Тож ми можемо очікувати скорочення кількості зарубіжних мандрівок похідного типу в повоєнний період і заміщення їх походами в Україні, як-от травневі походи до Туреччини на походи по Подільських Товрах, як найбільш кліматично близьких у травневий період.

Для оцінки перспектив післявоєнного розвитку спортивного похідного туризму в Україні нам доцільно розглянути стан розвитку подорожей похідного типу в Україні після початку повномасштабного вторгнення.

Початок військової агресії РФ проти України 24 лютого 2022 р. закономірно припинив туристичну діяльність у цілому й активні подорожі похідного типу зокрема. Однак, з переходом війни у затяжну та відносно стабільну фазу, основні шоківі зміни в житті частини населення, яке не потрапило під окупацію, не постраждало від

обстрілів, не виїхало із країни й безпосередньо не залучено до діяльності Сил оборони, завершилися.

Аналіз соціальних мереж й особисті спостереження автора влітку 2022 та навесні 2023 р. дає змогу зробити висновки, що сегмент активних подорожей в окремих районах України скоротився, але не зник. А в Карпатському регіоні спостерігався помітний перерозподіл потоків похідних туристів (Kollehaiev, 2022).

Безумовно, значний вплив на ці процеси мали обмеження, запроваджені адміністративною та військовою владою на місцях. Загалом по всій Україні заборони для проходження туристичних маршрутів зачепили території біля критичної інфраструктури, військових і стратегічних об'єктів, прикордонних районів, а також забруднених вибухонебезпечними предметами районів. При цьому було зазначено, що в Україні туристична діяльність і подорожі не заборонені, а обмеження й заборони на місцях визначаються постановами Військової та місцевої адміністрації (State Tourism Development Agency, 2022).

Оскільки відсутні будь-які статистичні дані щодо кількості похідних туристів чи інших активних відпочивальників та їхнього розподілу за районами під час війни, ми в нашому дослідженні похідної активності у 2022–2023 рр. можемо спиратися лише на аналіз соціальних мереж, телефонні опитування й особисті спостереження безпосередньо в районах походів.

Аналіз соціальних мереж й особистий досвід показали, що в літній сезон 2022 р. загальна кількість комерційних і самодіяльних подорожей похідного типу значно знизилася, а більша частина похідної діяльності сконцентрована в неприкордонних районах Карпат. При цьому загальна кількість туристів на трекінгових маркованих маршрутах у горах не поступалася масовості мирного часу.

При проведенні пішохідного походу в Карпатах Горганми в серпні 2022 р. нами спостерігалось значне збільшення кількості похідних туристів і відпочиваючих біля району Горган, який зазвичай мало відвідується. Подібне явище, на наш погляд, було пов'язане з тим, що в соцмережах поширилася інформація про закриття для відвідувань традиційно популярних прикордонних районів Карпат, зокрема Мармарос і частини Чорногорського хребта.

У горах ми зустрічали безліч відпочиваючих, які проходили одноденні кільцеві марковані маршрути до визначних пам'яток і найближчих вершин. Іншою поширеною формою відпочинку був сімейний у палатковому таборі біля машини. Судячи з екіпування й вартості машин, відпочиваючі були представниками середнього класу, які віддавали перевагу активному відпочинку за кордоном. Не маючи можливості виїзду за кордон, вони переселилися до Західної України та практикували мобільний активний відпочинок, переїжджаючи різними районами Карпат. Отже, можна констатувати, що відбувся частковий перерозподіл частини туристів із зарубіжних подорожей похідного типу, а також із популярних прикордонних районів Карпат у глибинні й раніше менш популярні похідні райони.

Щодо водного туризму, то багато традиційно популярних для сплавів малих річок північної, східної й частково центральної частин України виявилися забороненими для походів через близькість до районів бойових дій. Для літнього сезону 2022 р. згідно з повідомленням Державного агентства розвитку туризму (далі – ДАРТ) від 7.07.2022 доступними для сплавів були річки Карпатського регіону й басейну Дністра (State Tourism ..., 2022).

У пресі з'явилася інформація про обмеження та навіть повну заборону навігації маломірних суден на всіх водних об'єктах України на час воєнного стану. Зокрема згадувалося, що в Запорізькій і Дніпропетровській областях заборону запроваджено постановами обласних військових адміністрацій. Проте вивчення текстів зазначених постанов ("Про заборону навігації для маломірних суден водних біоресурсів на водних об'єктах у межах Запорізької області на час воєнного стану" від 26.03.2022 № 134 та Розпорядження начальника Дніпропетровської обласної військової адміністрації від 29.03.2022 р. № 87/0/ 527-22) показало, що тимчасова повна заборона була пов'язана із сезонним нерестом риби, а постійно закрито є тільки акваторія Дніпра, водосховищ і гирл малих річок, що впадають у них (Kollehaiev, 2022).

Отже, велика частина акваторії малих річок, наприклад Дніпропетровської області, віддалено розташованих від зони бойових дій, виявилися доступними для байдаркових подорожей (за винятком зон режимних об'єктів). У серпні 2022 р. автором був проведений похід на байдарках річкою Оріль, в якому при контакті із представниками МВС і тероборони не виникло проблем із заборону на подорожі. Крім того, у соцмережах протягом липня – вересня регулярно з'являлася інформація про проведені комерційні сплави окремими малими річками (Kollehaiev, 2022).

Навесні 2023 р. ДАРТ оновило правила безпеки під час мандрівок країною, в якій зазначалася повна заборона на навігацію суден усіх типів на малих річках Дніпропетровської області, у тому числі й для туристських походів (State Tourism ..., 2023). Проте проведені автором телефонні опитування обласних органів влади, а також Управління державного агентства меліорації та рибного господарства показало, що тимчасова заборона на навігацію знову була пов'язана з періодом нересту риби. Телефонні опитування турфірм, які організують сплави малими річками Дніпропетровської області, засвідчило, що регулярно проведення сплавів почалося наприкінці травня.

Ми можемо припустити, що регіони України, які були відкриті у 2022–2023 рр. для походів, і надалі збережуть цей статус.

Іншим чинником, що визначає перспективи розвитку похідного туризму в повоєнній Україні, є значне забруднення територій мінами та боеприпасами, що не утворилися. Ці території площею 174 тис. квадратних кілометрів, разом зі звільненими у процесі війни регіонами, включаючи Крим, імовірно вимагатиме тривалого періоду розмінування (Mine action service ..., 2023). Ураховуючи пріоритети в розмінуванні житлових, промислових і сільськогосподарських об'єктів, слід очікувати, що райони похідного туризму, які містять великі лісові масиви й береги малих річок, отримають безпечний статус в останню чергу. Імовірно тривалий час будуть недоступні для відвідування через мінування і великі прикордонні території з республікою Білорусь.

На рис. 1 подано інтерактивну карту забруднених територій сервісу протимінної діяльності ДСНС (Mine action service ..., 2023). На ній показано, що забруднення практично не зазнали регіони Карпат, Західної й частково Центральної України, за винятком окремих районів атакованої обстрілами інфраструктури.

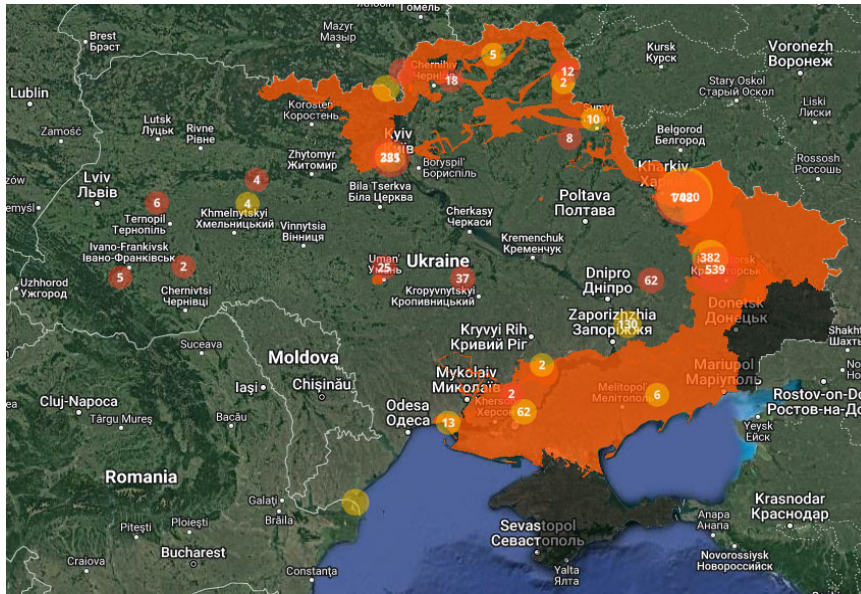

Рис. 1. Інтерактивна карта забруднених територій сервісу протимінійної діяльності ДСНС (станом на 19.06.2023) (Mine action service ..., 2023)

Тому для оцінки середньострокової перспективи розвитку похідного туризму в післявоєнний період ми розглядатимемо: порівняльний спортивно-туристський потенціал усієї України; потенціал територій, доступних для походів (західних і частково центральних регіонів України); потенціал забруднених територій; а також Криму. Ресурсні втрати похідних видів туризму в Луганській та Донецьких областях (р. Сіверський Донець і Кальміус) незначні та в цій роботі не враховуватимуться.

На основі даних чинного Переліку класифікованих туристських спортивних маршрутів України (FSTU, 2021) нами було проведено порівняльний аналіз туристично-спортивного потенціалу регіонів України за критерієм категорій складності походів за такими ознаками: первісний потенціал України до 2014 р.; потенціал тимчасово анексованого Криму; потенціал територій України, що потребуватимуть тривалого розмінування; потенціал доступних для похідного туризму територій (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний спортивно-туристський потенціал регіонів України

Види туризму	Категорії складності походів			
	Вся Україна	Крим	Регіони, що вимагають розмінування	Доступні для походів регіони
Пішохідний	1-2, 3*	1-2, 3*	1-2	1-2, 3*
Гірський	1* – 2*	1* – 2*	-	1* – 2*
Лижний	1-3, 4*	1-2*	1-2	1-3, 4*
Водний	1-3, 4*	-	1-2	1-3, 4*
Велосипедний	1-4, 5*	1-3, 4*, 5*	1-3	1-4, 5*
Спелеотуризм	1-4	1-4	-	1-3
Вітрильний	1-5*	3*-5*	1*-5*	1

* – експериментальні маршрути.

Дискусія і висновки

Як видно з табл. 1, території, що на сьогодні доступні для походів, мають спортивно-туристський потенціал, який можна порівняти з потенціалом цілісної України, за винятком вітрильного туризму. Данні з табл. 1 також свідчать про те, що спортивно-туристський потенціал територій, які вимагають розмінування, дозволяв організувати прості масові походи (самодіяльні й комерційні) рівня 1–2 категорій складності, які є цільовою аудиторією жителів цих самих регіонів. Ураховуючи евакуаційні й руйнівні наслідки війни через близькість бойових дій, подорожжя похідного типу для жителів цих регіонів не будуть пріоритетними найближчими роками.

Отже, ми можемо припустити, що регіони, які на сьогодні доступні для походів, найближчим десятиліттям можуть успішно замінити потенціал замінованих і забруд-

нених територій. Винятком є вітрильні походи в акваторіях Чорного й Азовського морів, які тривалий час залишаться недоступними для вітрильних подорожей узагалі.

Перспективи заміщення спортивно-туристських ресурсів анексованого у 2014 р. Криму нами було проаналізовано раніше (Kollehaiev, 2015). Зроблений прогноз поступового заміщення ресурсів Криму, крім сегменту масових заходів дитячо-юнацького туризму, у період міжсезоння повністю підтвердився. Також стало фактом припущення про перерозподіл весняних пішохідних кримських походів (самодіяльних і комерційних) на маршрути Лікійської та Карійської стежок у Південно-Західній Туреччині.

Щодо сформованого до початку пандемії сегменту закордонних походів, то цей феномен багато в чому визначався логістичною, тимчасовою, візовою й фінансовою доступністю багатьох країн із привабливим потен-

ціалом для похідного туризму. У післявоєнний період цей сегмент суттєво звузиться, оскільки в середньостроковій перспективі перелічені фактори перестануть бути доступними для більшості українців через подорожчання авіаперевезень і зниження рівня життя. Тому відбудеться частковий перерозподіл потоків із закордонного напрямку у внутрішній туризм, насамперед у Карпатський регіон. Частина сегменту весняних турецьких походів може переміститися в лісові масиви лівобережжя Дністра (Поділля) як найбільш кліматично сприятливі.

Список використаних джерел

- Артюх, К. (2022). Вплив російсько-української війни на туристичну галузь в Україні та світі: що нас чекає в майбутньому. *DELO.UA*, 20.10.2022. <https://delo.ua/ru/opinions/vliyanie-rossiisko-ukrainskoi-voiny-na-turisticskuyu-otrasl-v-ukraine-i-mire-cto-zdet-nas-v-budushhem-405634/>
- Бендіков, Д. (2023). Туризм під час війни: майже половина регіонів показала зростання податкових надходжень. *UBR*, 12.05.2023. <https://ubr.ua/uk/finances-uk/taxes-uk/turizm-vo-vremya-voyny-pochti-polovina-regionov-pokazali-rost-nalogovykh-postupleniy>
- Вільчинський, О. (2023). Туризм під час війни. *Еспресо*. 14.05.2023. <https://espresso.tv/turizm-pid-chas-viyni>
- Гордійчук, Д. (08.03.2022). Прямі збитки української інфраструктури через війну сягають \$114 мільярдів. *Економічна правда*. <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/8/691298/>
- Ізвозікова, А. (13.04.2023). У ДСНС розповіли про обсяги забруднення України вибухонебезпечними предметами. *Суспільне новини*. <https://susplne.media/445278-u-dsns-rozpozvili-pro-obzagi-zabrudnenna-ukraini-vibuhonebezpechnimi-predmetami/>
- Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами. *Сервіс протимінної діяльності ДСНС*. <https://mine.dsns.gov.ua/>
- Коллегаєв, М. Ю. (2015). Перспективи заміщення ресурсів анексованого Криму в активних видах туризму. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. Вип. 4 (59). С. 32–35.
- Коллегаєв, М. Ю. (2017). Вплив процесів євроінтеграції на розвиток активних видів туризму в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Запоріжжя. Вип. 53 (106). С. 166–173.
- Коллегаєв, М. Ю. (30-31.03.2017). Еволюція географії похідного туризму в сучасній Україні. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя: у 2 т. "Просвіта"*. Т. 1. С. 176–178.
- Коллегаєв, М. Ю. (25.11.2022) Активні подорожі похідного типу в Україні під час воєнного стану. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя*. С. 197–201.
- Корж А. (27.10.2022). Росія заплатить за все: що таке репарації та чому важливо змусити РФ їх виплатити. *Слово і діло*. <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/27/statija/polityka/rosiya-zaplatyt-vse-take-reparacziyi-ta-chomu-vazhlyvo-zmusyty-rf-yix-vyplaty>
- Макаренко Н. (2022). Нова сторінка. Як війна змінить мандрівки Україною після перемоги над ворогом. *РБК-Україна, TRAVEL*. <https://www.rbc.ua/ukr/travel/novaya-stranitsa-voyna-izmenit-puteshestviya-1649942226.html>
- Писарева І. В., Григоренко А. Ю. (2021). Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку спортивного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 33. <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/955/913>
- Подорожі під час війни: правила безпеки. *Державне агентство розвитку туризму*. <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrimuvatis>
- У Всесвітній день туризму в ООН закликали замислитися про майбутнє галузі. *Новини ООН*. <https://news.un.org/ru/story/2022/09/1432511>
- ФСТУ: *Нормативні документи*. Федерация спортивного туризму України. <https://www.fstu.com.ua/normativni-dokumenty-fstu/>
- UNWTO. Концепція "Одна планета" в інтересах устойчивого розвитку. *Восстановлення туристського сектора*. <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-12/200604-Brochure-RU-One-Planet-Vision-Responsible-Recovery.pdf>

References

- Artyukh, K. (2022). The impact of the Russian-Ukrainian war on the tourism industry in Ukraine and the world: what awaits us in the future. *DELO.UA*. Retrieved from: <https://delo.ua/ru/opinions/vliyanie-rossiisko-ukrainskoi-voiny-na-turisticskuyu-otrasl-v-ukraine-i-mire-cto-zdet-nas-v-budushhem-405634/> [in Ukrainian].
- Bendykov, D. (2023). Tourism during the war: almost half of the region showed an increase in tax revenues. *UBR*. Retrieved from: <https://ubr.ua/uk/finances-uk/taxes-uk/turizm-vo-vremya-voyny-pochti-polovina-regionov-pokazali-rost-nalogovykh-postupleniy> [in Ukrainian].
- Interactive map of areas that could potentially be contaminated by explosive objects (2023). *Mine action service of the State Emergency Service*. Retrieved from: <https://mine.dsns.gov.ua/> [in Ukrainian]
- Izvoschikova, A. (2023, April 13). The State Emergency Service spoke about the volume of contamination of Ukraine by explosive objects. *Socialnews*. Retrieved from: <https://susplne.media/445278-u-dsns-rozpozvili-pro-obzagi-zabrudnenna-ukraini-vibuhonebezpechnimi-predmetami> [in Ukrainian].
- FSTU. *Regulatory documents: Sports Tourism Federation of Ukraine*. (2021). *UBR*. Retrieved from: <https://www.fstu.com.ua/normativni-dokumenty-fstu/> [in Ukrainian].
- Gordiychuk, D. (2022, March 08). Direct damage to Ukrainian infrastructure due to the war reaches \$114 billion. *The economic truth*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/8/691298/> [in Ukrainian].
- Kollehaiev, M. Yu. (2015). Prospects for replacing the resources of the annexed Crimean active types of tourism. *Scientific journal of the Dragomanov National Pedagogical University*. Series No. 15. NPU Publishing House. Issue 4 (59) 15. P. 32–35 [in Ukrainian].
- Kollehaiev, M. Yu. (2017). Influence of European integration processes on the development of active types of tourism in Ukraine. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools: coll. of science Zaporizhzhia Ave*. Issue 53 (106). P. 166–173 [in Ukrainian].
- Kollehaiev, M. Yu. (2017, March 30–31). The evolution of the geography of hiking tourism in modern Ukraine. *Strategic imperatives for the development of tourism and the economy in the conditions of globalization: materials of the International Scientific and Practical Conference of the Zaporizhzhia National Technical University, Zaporizhzhia*. In 2 volumes. Zaporizhzhia: "Prosvita". Vol. 1. P. 176–178 [in Ukrainian].
- Kollehaiev, M. Yu. (2022, November 25). Active hiking trips in Ukraine during martial law. *World achievements and modern trends in the development of tourism and the hotel and restaurant industry. Collection of abstracts of reports of the International Scientific and Practical Conference*. P. 197–201 [in Ukrainian].
- Korzh, A. (2022, October 27). Russia will pay for everything: what are reparations and why is it important to force the Russian Federation to pay them. *Word and deed*. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/27/statija/polityka/rosiya-zaplatyt-vse-take-reparacziyi-ta-chomu-vazhlyvo-zmusyty-rf-yix-vyplaty> [in Ukrainian].
- Makarenko, N. (2022). New page. How the war will change travel in Ukraine after the victory over the enemy. *TRAVEL, RBC-Ukraine*. Retrieved from: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/novaya-stranitsa-voyna-izmenit-puteshestviya-1649942226.html> [in Ukrainian].
- On World Tourism Day, the United Nations called on people to think about the future of the industry. (2022). *UN news*. Retrieved from: <https://news.un.org/ru/story/2022/09/1432511> (in Ukraine).
- Pysareva, I. V., Hryhorenko, A. Yu. (2021). Study of the current state and prospects for the development of sports tourism in Ukraine. *Economy and society*. Issue 33. Retrieved from: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/955/913> [in Ukrainian].
- The concept of "One Planet" for the sustainable recovery of the tourism sector. (2020) *UNWTO*. Retrieved from: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-12/200604-Brochure-RU-One-Planet-Vision-Responsible-Recovery.pdf> [in Ukrainian].
- Travel during wartime: safety rules. (2022). *State Tourism Development Agency*. Retrieved from: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrimuvatis> [in Ukrainian].
- Travel during wartime: safety rules (2023). *State Tourism Development Agency*. Retrieved from: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-ukrayinoyu-pid-chas-viyni-pravila-bezpeki> [in Ukrainian].
- Vilchynskiy, O. (2023). Tourism during the war. *Espresso*. Retrieved from: <https://espresso.tv/turizm-pid-chas-viyni> [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 26.05.23
Прорецензовано / Revised: 20.06.23
Схвалено до друку / Accepted: 30.06.23

Mykhailo KOLLEHAIEV, PhD (Pedag.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0003-2423-9537
e-mail: kollegaev@khnnra.edu.ua
Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy, Zaporozhye, Ukraine

RESOURCE ASPECTS OF SPORTS TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

The article investigates the problems of the development of sports hiking tourism in Ukraine associated with the annexation of Crimea in 2014 and the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022. It was established that as a result of the aggressive policy of the Russian Federation, significant territories were temporarily lost or became inaccessible (up to 40 % in general), which have important resources for the development of hiking tourism in Ukraine. At the same time, about 174,000 square kilometers are potentially contaminated with explosives, which is 30 % of the country's territory. The prospects for replacing the resources of temporarily inaccessible territories for hiking tourism with other regions of Ukraine in the post-war period have been researched. Studies of the consequences of the annexation of Crimea and the prospects for replacing temporarily lost camping resources at the expense of other regions of continental Ukraine established the following: continental Ukraine has the necessary replacement resources practically for all types of sports hiking tourism; the redistribution of tourist flows will increase the popularity among hikers of such previously underestimated areas of Central and Western Ukraine as Podilia, Polissia, and Bukovina. Research into the effects of the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022 on the development of sports tourism have shown that tourism activities and hiking are not prohibited in Ukraine, and local restrictions and bans are determined by resolutions of the Military and local administrations. In general, Western and certain regions of Central Ukraine remained available for hiking. At the same time, most of the hiking activity in 2022–2023 was concentrated in the Carpathians, except for the border areas. A comparative analysis of sports and tourism potentials has been carried out: throughout Ukraine; annexed Crimea; territories contaminated with explosive objects, and remaining regions accessible for hiking. It is established that after 2014 the sports and tourism potential of the Crimean Mountains was gradually replaced by the resources of the Carpathians, Podilia, Polissia, and Bukovina, as well as the trekking routes of Southwestern Turkey. It is established that the polluted regions have a resource value of local importance for hikes of low complexity. At the same time, the regions accessible for hiking have a sports and tourism potential comparable to the potential of integral Ukraine, and therefore, in the next decade after the Victory in the war, they will be able to successfully replace the potential of mined and contaminated territories.

Keywords: *sports hiking, trekking routes, explosive objects, pollution of territories.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.